

KRIMINOLOGIJA I POGIBELJNI KRIMINAL U HRVATSKOJ I U GLOBALNOM KONTEKSTU – STANJE JUČER, DANAS I SUTRA

Doc. dr. sc. Anna-Maria Getoš Kalac *
Dr. sc. Ruža Karlović **

UDK: 343.9:343.6(497.5)
Pregledni znanstveni rad
Primljeno: listopad 2014.

Cilj rada je istražiti položaj i ulogu hrvatske kriminologije te analizirati fenomenologiju osnovnih pojavnih oblika pogibeljnog kriminala u Hrvatskoj u globalnom kontekstu. U tu će se svrhu u radu predstaviti kriminologija kao znanstvena disciplina i predmet visokoškolskog obrazovanja, ali i razmotriti njezina uloga u regionalnom kontekstu. Hrvatsku kriminologiju, čiji se institucionalni začeci na Pravnom fakultetu u Zagrebu zatječu već 1906. godine, karakterizira postojanje triju različitih kriminoloških struja – kaznenopravne, kriminalističke i defektološke – čije će polazne osnove i djelovanje biti nužno predstaviti radi cjelovitog razumijevanja njezina aktualnog i budućeg položaja. Nadalje će se, nadovezujući se na znanstveni rad prof. em. dr. sc. Željka Horvatića, analizirati rasprostranjenost, struktura i trendovi kretanja pogibeljnog kriminala (ubojstva i silovanja) na globalnoj, europskoj i nacionalnoj razini na prijelomu milenija. Na temelju navedene analize sažeto će se iznijeti procjena aktualnog sigurnosnog stanja u Hrvatskoj iz perspektive globalnih i europskih trendova kretanja pogibeljnog kriminala.

Ključne riječi: kriminologija, kriminal, ubojstvo, silovanje, komparativna kriminologija

---

* Dr. sc. Anna-Maria Getoš Kalac, LL.M., docentica i voditeljica Max Planck partnerske grupe za “Balkan Criminology” na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

** Dr. sc. Ruža Karlović, viši predavač na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu, Avenija Gojka Šuška 1, Zagreb

I. UVODNE NAPOMENE

Rasprave o kriminalu¹ sasvim sigurno zauzimaju važno mjesto u suvremenom društvu, kako na makrorazini društvenih struktura, tako i na mikrorazini društvenog života. U prilog tome govori široka svakodnevna uporaba pojma “kriminal” u različitim kontekstima društvenog života kao i rasprave o kriminalu kao društvenoj pojavi na visokim učilištima te akademskim i stručnim skupovima. Garland ističe kako masovni mediji imaju veliku moć i znatan utjecaj u suvremenom društvu te da osobito od sredine 20. stoljeća imaju poseban afinitet prema temi kriminala.² Garland također navodi kako je u suvremenom društvu koje karakterizira visoka stopa kriminala razvijena i posebna kultura u kojoj je problem kriminala politiziran i javno prezentiran u emotivnom kontekstu.³ Rasprave o strahu od kriminala, o pomoći i zaštiti žrtava, sigurnosti građana, jačanju mjera i tehnika društvene kontrole i sl. dominiraju politikom suzbijanja kriminala.⁴

Koliko je kriminal složen društveni fenomen, analizirao je i Horvatić, kojem sa zahvalnošću posvećujemo ovaj rad.⁵ Istaknuo je tri najvažnije karakteristike kriminala na kraju drugog milenija:

1. “Porast kriminala uopće u većini država suvremenog svijeta i u globalnom općesvjetskom smislu, dakle čovječanstvu.
2. Kriminal ne samo da je u porastu u svijetu već su njegovi pojavni oblici sve pogibeljniji za temeljne vrijednosti koje su tečevina civilizacijske povijesti ljudskog roda.
3. Najpogibeljnije oblike kaznenih djela planiraju i ostvaruju organizirane

---

¹ Umjesto izraza “kriminal” često se u literaturi, ali i u zakonodavstvu u nazivima pojedinih zakona ili međunarodnih konvencija, upotrebljava izraz “kriminalitet” (npr. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta ili Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta). Premda su oba naziva ispravna, u ovom se radu koristi izraz “kriminal” zato što je on bliži latinskom izvorniku (lat. *crimen*), a izraz “kriminalitet” izvedenica je toga pojma koja dolazi iz njemačkog jezika (njem. *Kriminalität*). Derenčinović, D.; Getoš, A.-M., *Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava*, Zagreb, 2008., str. 4.

² Garland, D., *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, Oxford, 2001., str. 157.

³ Garland, *op. cit.* u bilj. 2, str. 163.

⁴ Garland, *op. cit.* u bilj. 2, str. 193. O politici suzbijanja kriminala svakako vidi Horvatić, Ž.; Cvitanović, L., *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Zagreb, 1999.

⁵ Autorice su još tijekom studija imale priliku iscrpno se upoznati s kriminološkim nastavnim, ali i znanstvenim radom prof. em. dr. sc. Željka Horvatića te je posebice njegova “Elementarna kriminologija” uvelike doprinijela razvoju njihova interesa za ovu disciplinu, što se u konačnici očitovalo i u razvoju njihovih akademskih karijera upravo na području kriminologije. Na tome mu autorice zahvaljuju ovim radom.

skupine počinitelja koji sve učestalije djeluju na području dviju ili više država i na više kontinenata (transnacionalni organizirani kriminal).⁶

Navedene karakteristike sugeriraju da su kriminal kao pojava i sigurnost građana, tj. društva postala važna politička pitanja u većini zemalja suvremenog društva.

Sustav formalne kontrole i njegova reakcija na kriminal važan je u kontekstu stvaranja kvalitetnijih uvjeta za život građana. Policija i pravosuđe najodgovorniji su za stanje i kretanje kriminala u društvu. Šira javnost nema potpunu predodžbu uloge i funkcioniranja sustava formalne društvene kontrole, pa se često i sasvim opravdano postavlja pitanje odgovornosti za nepovoljno stanje i kretanje kriminala u suvremenom društvu. Često se u javnosti prozivaju upravo policija i pravosuđe kao neučinkovite, neprofesionalne i politizirane službe koje se u nedovoljnoj mjeri bave problemom kriminala. Stoga je važno istaknuti kako u kontekstu visokoškolskog policijskog, ali i pravničkog obrazovanja u Hrvatskoj kriminologija u teorijskom i istraživačkom smislu tradicionalno nalazi svoje mjesto u nastavnom programu.

No, kriminal je složena društvena pojava i za njegovo se istraživanje, prije svega, koriste spoznaje kriminologije koja je prema Horvatiću spona između kaznenog prava i sociologije.⁷ Navedeno jasno upućuje na neraskidivu vezu između kriminologije i kriminala, pa će stoga biti nužno prije same analize pogibeljnog kriminala raspraviti o aktualnom i budućem položaju kriminologije.

2. KRIMINOLOGIJA JUČER, DANAS I SUTRA⁸

Kriminologija, kao empirijska i objektivna disciplina usko vezana uz kaznenopravne znanosti, ima veliku odgovornost u procesu balansiranja političkih i

⁶ Horvatić, Ž., *Globalno suprotstavljanje kriminalu na prijelomu milenija*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sv. 52, br. 2, 2001., str. 276.

⁷ Horvatić, Ž.; Derenčinović, D., *Osnove kriminologije*, Zagreb, 1998., str. 30.

⁸ Za iscrpnu analizu položaja i uloge kriminologije u Hrvatskoj i u međunarodnom kontekstu vidi Getoš Kalac, A.-M.; Karlović, R., *Criminology and Crime in Croatia*, u Getoš Kalac, A.-M.; Albrecht, H.-J.; Kilchling, M. (ur.), *Mapping the Criminological Landscape of the Balkans: State of Art in Criminology and Crime with an Expedition into the Criminal Landscape of the Balkans*, Berlin, 2014. (u postupku objavljivanja); Getoš, A.-M., *Kriminologie in Kroatien – Institutionalisierung und Entwicklungen von 1906 bis zur Gegenwart*, Monatschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, sv. 94, br. 3, 2011., str. 213 – 221; Getoš, A.-M., *Mjesto i uloga kriminologije i viktimologije u Hrvatskoj i u međunarodnom kontekstu*, u Turković, K.; Maršavelski, A.; Roksandić Vidlička, S. (ur.), *Liber amicorum Zvonimir Šeparović: Od kaznenog prava do viktimologije – Zbornik radova u čast 80. rođendana profesora emeritusa Zvonimira Šeparovića*, Zagreb, 2009., str. 119 – 140. Ovdje su prikazane isključivo osnovne spoznaje utemeljene na navedenim analizama.

ideoloških prolaznih težnji s jedne strane te znanstveno utemeljenih dugoročnih spoznaja o kriminalu s druge strane. Ta je odgovornost kriminologije još izraženija kada govorimo o dugoročnim strategijama i konkretnim mjerama suprotstavljanja kriminalu i suzbijanju njegovih najpogibelnijih pojavnih oblika. Stoga je pitanje položaja i budućeg razvoja kriminologije u globalnom (ali svakako i u hrvatskom) kontekstu sa znanstvenog i praktičnog aspekta posve opravdano te nadilazi samu kriminološku disciplinu, sa značajnim posljedicama za kaznenopravne znanosti općenito, ali i za politiku suzbijanja kriminala, penologiju itd. Zato ćemo se u ovom dijelu rada osvrnuti na položaj kriminologije u globalnom i hrvatskom kontekstu, pri čemu valja posebnu pozornost obratiti na hrvatsko kriminološko obrazovanje i status kriminologije kao samostalne znanstvene discipline, ali i na pojedine aktualne razvojne momente hrvatske kriminologije koji upućuju na njezin rastući utjecaj u regionalnom kontekstu. No, prije toga treba ukratko odrediti osnovne pojmove.

Ideja o znanosti koja se bavi proučavanjem zločina, zločinaca i žrtava zločina, odnosno kriminologiji, vrlo je mlada i prisutna u svijetu znanosti samo nekih 130 godina.⁹ Do 90-ih godina 19. stoljeća riječ "kriminologija" nije ni postojala.¹⁰ Njezino se kovanje 1879. godine pripisuje francuskom antropologu Topinardu, nakon kojega talijanski pravnik Garofalo prvi put koristi pojam kao naslov knjige "Criminologia" 1885. godine.¹¹ Dok se kriminologija u svojim začecima u prvom redu bavila proučavanjem zločina i zločinaca, tijekom 80-ih godina 20. stoljeća sve više jača njezina viktimološka komponenta¹², čime se konačno zatvara trokut koji zapravo omeđuje predmet suvremene kriminologije: zločin, zločinac i žrtva zločina. Tako, primjerice, Fattahova definicija kriminologije¹³ obuhvaća navedeni trokut zločin – zločinac – žrtva te ujedno ističe znanstveni karakter kriminologije i njezin status empirijske, nenormativne i nespekulativne društvene znanosti: kriminologija je traženje te primjena multidisciplinarnih znanstvenih koncepata, metoda i teorija za proučavanje društvenog fenomena zločina, njihovih počinitelja i žrtava.¹⁴

⁹ Garland, D., *Disciplining Criminology*, International Annals of Criminology, sv. 46, br. 1-2, 2008., str. 19.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Kaiser, G., *Kriminologie: ein Lehrbuch*, Heidelberg, 1996., str. 1. Za kratak pregled etiologije nastanka francuske riječi *criminologie* (učenje o zločinima), koja potječe od latinskoga *crimen* (zločin) vidi Garland, *op. cit.* u bilj. 9.

¹² Horvatić; Derenčinović, *op. cit.* u bilj. 7, str. 44.

¹³ Pregled različitih definicija kriminologije nude npr. Derenčinović; Getoš, *op. cit.* u bilj. 1, str. 19 – 20 i Horvatić; Derenčinović, *op. cit.* u bilj. 7, str. 22 – 23.

¹⁴ Fattah, E. A., *The Future of Criminology as a Social Science and Academic Discipline: Reflections on Criminology's Unholy Alliance with Criminal Policy & on Current Misguided*

2.1. Mjesto i uloga kriminologije u globalnom kontekstu

Praksa ustrojavanja kriminoloških akademskih i znanstveno-istraživačkih institucija diljem Europe zajedno s onim kaznenopravnim, a pri pravnim fakultetima, upućuje na jasan zaključak opće akademske i znanstvene prihvaćenosti kriminologije (doduše kao empirijske, a ne pravne znanosti) među kaznenopravnim znanostima.¹⁵ Komparativna rješenja diljem svijeta potvrđuju europski model (npr. Australija, Izrael, Rusija, Kolumbija, Indija, Indonezija, Južna Afrika, Venezuela), s najvažnijom iznimkom Sjedinjenih Američkih Država, u kojima se kriminologija poima kao čisto sociološki predmet izvan okvira i nevezan uz (kazneno)pravne znanosti.¹⁶ Uslijed toga se u SAD-u obje discipline razvijaju nevezano jedna uz drugu, no kao poveznica između kaznenopravnih i socioloških znanosti koje se bave kriminologijom, na i pri pravnim fakultetima pojačano se razvija područje tzv. *criminal justice*, što bismo mogli prevesti kao kazneno pravosuđe.¹⁷ Prema Fattahovoj žestokoj kritici uključivanja tendencija tzv. *criminal justice* u samu kriminologiju¹⁸ upitno je koristi li navedeni pristup uistinu i u kojoj mjeri budućem razvoju kriminologije.

No, nedvojbeno je da neovisno o mjestu koje kriminologija zauzima u sustavu znanosti diljem svijeta kriminologija i kriminolozi sve jače utječu na tzv. kriminalnu politiku (engl. *criminal policy*) na globalnoj razini. Uključenost kriminologa u razna supranacionalna tijela u kojima se kreira globalna politika suzbijanja kriminala (npr. UNODC¹⁹, ICPC²⁰ ili EUCPN²¹) i njihova istaknuta

---

Attempts to Divorce Victimology from Criminology, International Annals of Criminology, sv. 46, br. 1-2, 2008., str. 141.

¹⁵ Getoš 2009, *op. cit.* u bilj. 8.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Kaiser, *op. cit.* u bilj. 11, str. 71.

¹⁸ Prema Fattahu se budućnost kriminologije kao društvene znanosti i akademske discipline može promatrati jedino u kontekstu jasnog i strogog razgraničavanja "znanosti" od "vještine" i "profesije/struke" (engl. *science, art, profession*), a odnos između kriminologije i tzv. kaznenog pravosuđa (engl. *criminal justice*) uspoređuje s odnosom između njegovateljstva/sestrinstva i medicine. Činjenica da praktičari s područja tzv. kaznenog pravosuđa primjenjuju kriminološke spoznaje u svojim svakodnevnim aktivnostima ne čini ih kriminolozima niti to kazneno pravosuđe čini integralnim dijelom kriminologije kao znanosti. Fattah, *op. cit.* u bilj. 14, str. 143.

¹⁹ UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime, www.unodc.org (22. kolovoza 2014.).

²⁰ ICPC – International Centre for the Prevention of Crime, www.crime-prevention-intl.org (22. kolovoza 2014.).

²¹ EUCPN – European Crime Prevention Network, www.eucpn.org (22. kolovoza 2014.).

uloga u prikupljanju i analizi kriminoloških podataka koji čine temelj svake kriminalne politike zasnovane na dokazima (npr. ESB²², ICVS²³ ili ISRD²⁴) upućuju na sve žešće globalno suprotstavljanje kriminalu utemeljeno upravo na spoznajama kriminologije kao znanosti. Jasno da se takav globalni trend u vrlo različitoj mjeri preslikava na pojedinim nacionalnim razinama. I dok su u većini europskih država sustavne kriminološke studije nezaobilazan dio svih opširnijih kaznenopravnih reformi i njihovih evaluacija uspješnosti, Hrvatska je tek na početku implementiranja takve prakse. Stoga i ne iznenađuje što su posljednje dvije velike reforme kaznenog zakonodavstva (Zakona o kaznenom postupku i Kaznenog zakona), ali i reforme kaznenopravnog sustava provedene bez prethodnih kriminoloških studija. Uzroke tome valja potražiti u aktualnom statusu hrvatske kriminologije, kako u području kriminološkog obrazovanja, tako i u odnosu na hrvatsku kriminologiju kao samostalnu znanstvenu disciplinu.

2.2. Kriminologija u Hrvatskoj

Kako bi detaljan prikaz povijesti i razvoja hrvatske kriminologije premašio zadane okvire rada, bit će istaknuti samo neki od najvažnijih povijesnih podataka prije negoli prikažemo hrvatsko kriminološko obrazovanje i znanost. Malo je poznat podatak da Hrvatska pripada u sam vrh po pitanju početka institucionalizacije kriminologije. Osnivanje Katedre za kriminalne pomoćne znanosti i sociologiju²⁵ na Pravnom fakultetu u Zagrebu, pod vodstvom prvog hrvatskog kriminologa Ernesta Milera (1866. – 1928.), označava početnu toč-

---

²² ESB – European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics, www3.unil.ch/wpmu/europeansourcebook (22. kolovoza 2014.).

²³ ICVS – International Crime Victim(ization) Survey, www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/series/175 (22. kolovoza 2014.).

²⁴ ISRD – International Self-Report Delinquency Study, www.northeastern.edu/sccj/research/the-international-self-report-delinquency-project-isrd (22. kolovoza 2014.).

²⁵ Lat. *artes adiutrices juris criminalis et sociologia*, a spominju se još i nazivi Katedra za sociologiju i kriminalne znanosti te Katedra za kriminalne znanosti i sociologiju. I uz to na zagrebačkom se Pravnom fakultetu naziru tragovi kriminološke institucionalizacije koji datiraju prije samog osnutka navedene Katedre. Tako je, primjerice, već Čakanić (1848. – 1898.), koji od 1877. godine vodi Katedru za filozofiju prava, za kazneno pravo i kazneni postupak, akademske godine 1881./82. držao i kolegij O zločinih (lat. *de criminibus*), za koji se može opravdano pretpostaviti i relevantan kriminološki sadržaj. Vidi Getoš 2009, *op. cit.* u bilj. 8.

ku kriminološke institucionalne povijesti u Hrvatskoj, iako se i prije toga publiciraju kriminološki radovi te prate događanja na međunarodnoj kriminološkoj sceni.²⁶ Nakon Milerove smrti kriminologija, odnosno kriminalne znanosti na zagrebačkom Pravnom fakultetu neformalno prelaze u kaznenopravne znanosti, gdje nastavu i znanstveni rad vode profesori kaznenog prava (kao dodatak temeljnom bavljenju kaznenim pravom).²⁷ Takva se praksa održala sve do danas, a rezultirala je ne samo kontinuiranom nastavom iz kolegija kriminologije, nego i bogatom kriminološkom literaturom.²⁸ Osim toga treba istaknuti djelovanje Udruženja za krivično pravo i kriminologiju Hrvatske (današnje Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu)²⁹ te njegovu nakladničku djelatnost kroz Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu.³⁰ Predstavnike ove tzv. kaznenopravne kriminološke struje svakako valja označiti kao glavne nositelje kriminološkog obrazovanja i znanosti u Hrvatskoj s nespornom stoljetnom kriminološkom tradicijom čvrsto ukorijenjenom upravo na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.³¹

Sagledavajući egzistenciju kriminologije u nastavnim programima hrvatskih visokih učilišta, osim kroz kolegije na pravnim fakultetima u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci, kriminologija se sluša i na Studijskom centru socijalnog rada pri Pravnom fakultetu u Zagrebu, obavezan je predmet na Visokoj policijskoj školi, u sastavu Policijske akademije u Zagrebu te na Edukacijsko-

---

²⁶ Vidi opširnije Getoš 2009, *op. cit.* u bilj. 8.

²⁷ Tako primjerice Frank (1883. – 1953.), redoviti sveučilišni profesor kaznenog prava, od akademske godine 1948./49. do 1953./54. vodi nastavu iz fakultativnog predmeta Kriminologija. Od povijesnih kaznenopravnih i kriminoloških osoba na ovome mjestu svakako treba istaknuti i Šilovića (1858. – 1939.).

²⁸ Takvu kriminološku tradiciju nastavljaju i drugi profesori kaznenog prava, poput, primjerice, Šeparovića, Horvatića i Derenčinovića, koji ujedno objavljuju i relevantne kriminološke visokoškolske udžbenike i znatan broj kriminoloških znanstvenih radova.

²⁹ I. savjetovanje Udruženja za krivično pravo i kriminologiju Hrvatske održano je od 16. do 18. svibnja 1979. godine u Medulinu pod naslovom “Krivičnopravni i kriminološki aspekti delikata nasilja”, www.pravo.hr/hukzp/savjetovanja/redovna_savjetovanja (25. kolovoza 2014.).

³⁰ www.pravo.hr/hljkkp (25. kolovoza 2014.).

³¹ Navedeno proizlazi i iz Pravilnika o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama od 22. rujna 2009. godine, Narodne novine, br. 118/2009. Tim su Pravilnikom kriminologija i viktinologija kao znanstvene discipline našle mjesto u grani zajedno s kaznenim i kaznenoprocenim pravom u polju prava. Takvo rješenje ne samo da oslikava tradiciju i znanstvenu zbilju kriminološke i viktinološke misli u Hrvatskoj, nego je i u skladu s rješenjima u velikoj većini drugih europskih država.

rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu.³² Međutim, važno je napomenuti kako na zagrebačkom Pravnom fakultetu postoji širok spektar kriminološki relevantnih predmeta na hrvatskom i engleskom jeziku koji se nude studentima na dodiplomskoj i poslijediplomskoj razini (kriminologija i viktimologija, penologija, ženska delinkvencija, maloljetnička delinkvencija i sl.). Također, Pravni fakultet organizira i nekoliko jednotjednih intenzivnih međunarodnih tečajeva koji se održavaju na Interuniverzitetkom centru u Dubrovniku i usmjereni su na kriminološke obrazovne teme: Balkan Criminology, Crime Prevention through Criminal Law and Security Studies, Victimology, Victim Assistance and Criminal Justice i dr.³³ Pravni fakultet u Zagrebu nema specijalizirani doktorski studij iz kriminologije, ali nudi doktorski studij iz kaznenopravnih znanosti. U sklopu tog studija moguće je, naravno, doktorirati na kriminološkoj temi obrađenoj kroz znanstvene istraživačke metode korištene u kriminologiji i društvenim znanostima. Općenito, za sada u Hrvatskoj ne postoji specijalizirani doktorski studij iz kriminologije, ali kriminološke teme mogu biti predmet doktorskih disertacija u okviru drugih društvenih znanosti (kaznenog prava, sociologije, psihologije, edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti, politologije i sl.). Prije nekoliko godina na Pravnom fakultetu u Rijeci uspostavljen je Poslijediplomski specijalistički studij Kriminalističko istraživanje koji je fokusiran na kriminalističko istraživanje kao složenu djelatnost s tim da važno mjesto zauzimaju i sadržaji iz skupine kriminoloških predmeta.

Osim ove kaznenopravne kriminološke struje u Hrvatskoj važno mjesto zauzimaju i predstavnici tzv. kriminalističke struje, koji su okupljeni na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu. Policijska akademija od 1971. godine na razini visokoškolskog obrazovanja nudi studentima nastavne sadržaje iz kriminologije. Drugim riječima, od 1971. godine na Policijskoj akademiji izvodio se

---

³² Zanimljivo je kako su prva izdanja glavnih hrvatskih kriminoloških udžbenika koji se koriste u kriminološkoj edukaciji na hrvatskim fakultetima i visokim učilištima sve redom napisali hrvatski pravници. Glavni, klasični hrvatski udžbenici iz kriminologije su: Derenčinović; Getoš, *op. cit.* u bilj. 1; Derenčinović, D., *Uvod u kriminologiju i socijalnu patologiju s osnovama kaznenog prava*, Zagreb, 2004.; Horvatić; Derenčinović, *op. cit.* u bilj. 7; Horvatić, Ž., *Elementarna kriminologija*, Zagreb, 1992.; Horvatić, Ž., *Elementarna kriminologija: osnove učenja o pojavnim oblicima i uzrocima kažnjivih ponašanja*, Zagreb, 1981.; Singer, M.; Kovčo Vukadin, I.; Cajner Mraović, I., *Kriminologija*, Zagreb, 2002.; Singer, M., *Kriminologija*, Zagreb, 1994.; Šeparović, Z., *Viktimologija: studije o žrtvama*, Zagreb, 1998.; Šeparović, Z., *Kriminologija i socijalna patologija*, Zagreb, 1987.

³³ Vidi http://www.pravo.unizg.hr/en/international_cooperation/courses_in_english (24. kolovoza 2014.).

program pravnik kriminalist, zatim, od akademske godine 1986./87. u sklopu Policijske akademije postoji Fakultet kriminalističkih znanosti kao interfakultetski program diplomirani kriminalist na temelju Samoupravnog sporazuma o udruživanju rada i sredstava izvođenja obrazovnog programa iz 1986. godine. Taj studij je stekao potrebne uvjete, kadrovske i materijalne, tako da je, prema ondašnjim zakonima, 1990. godine formalno proglašen Fakultetom kriminalističkih znanosti unutar Ministarstva unutarnjih poslova.³⁴ Nadalje, na Policijskoj akademiji je od 1999. do 2004. na sveučilišnom studiju koji je izvodila Visoka policijska škola u Zagrebu kriminologija bila sastavni dio nastavnog plana. Danas se na Visokoj policijskoj školi izvodi preddiplomski i specijalistički stručni studij Kriminalistika te je kriminologija obavezan kolegij na preddiplomskom studiju. Valja napomenuti kako se problemom kriminala u etiološkom i fenomenološkom smislu, ali i u smislu suzbijanja i prevencije, institucionalno bavi Ministarstvo unutarnjih poslova, pa tako i Policijska akademija, tj. Visoka policijska škola, kao jedina visokoškolska ustanova na području Republike Hrvatske koja obrazuje policajce kriminaliste, tj. prvostupnike kriminalistike i specijaliste kriminalistike koji u svakodnevnom radu, na stvarnim slučajevima, prakticiraju naučene vještine i stečeno znanje. Obrazovani policajci koji dalje žele napredovati u znanstvenom i stručnom smislu mogu se fokusirati na neka, po prirodi stvari, logična polja unutar već spomenutog Pravilnika.³⁵ Najčešće je to područje društvenih znanosti, polje sigurnosnih i obrambenih znanosti te polje prava, tj. grana kazneno pravo, kazneno procesno pravo, kriminologija i viktimologija. Širina policijskog praktičnog iskustva mora biti poticaj za pisanje i realizaciju znanstvenih istraživanja koja mogu biti usmjerena na definirana znanstvena područja u spomenutom Pravilniku te na taj način može biti dobar inicijator znanstvene suradnje svih onih koji se bave izučavanjem kriminala kao složenog fenomena na području hrvatske, ali i međunarodne suradnje. Kriminologija je, s obzirom na predmet istraživanja, zaista prirodno okruženje za razvoj policijskih istraživanja, tj. istraživanja koja se tiču kažnjivih ponašanja, iskustava žrtava, društvene reakcije na devijantna ponašanja i slično.

Horvatić je na Policijskoj akademiji, tj. Visokoj policijskoj školi i na sveučilišnom studiju kriminalistike, koji je izvodila Visoka policijska škola, predavao od početka devedesetih godina do početka izvođenja bolonjskog procesa, tj. do

³⁴ Suknaić, A., *Razvoj visokoškolskog policijskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj*, u Gačić, M. (ur.), *Dvadeset godina više škole za unutarnje poslove*, Zagreb, 1991., str. 5 – 13.

³⁵ Vidi bilj. 31.

2005. godine. Uz svoje kolege suradnike, Derenčinovića i Cvitanovića te suradnicu Turković, Horvatić je na Visokoj policijskoj školi bio nositelj kolegija kriminologije na prvoj godini studija te kolegija politike suzbijanja kriminaliteta na trećoj godini studija. Dakle, sustav policijskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj razvijao se i razvija se u skladu s promjenama i potrebama na makrodruštvenoj razini, osobito u kontekstu obrazovanja, politike, ekonomije, kao osnovnih elemenata određene društvene strukture. Policajci primjenjuju spoznaje različitih znanosti kako bi riješili konkretan slučaj. U tom je smislu Horvatić istaknuo važnost odnosa kriminologije i kriminalistike. Prema njegovu mišljenju, obje discipline moraju surađivati koristeći se zaključcima istraživanja i njihovim uspoređivanjima u objema disciplinama.³⁶ Po uzoru na iskustvo od prije više od dvadeset godina vezano uz osnivanje sveučilišnog studija s Pravnim fakultetom u Zagrebu, trenutačno se vode pregovori o uspostavljanju poslijediplomskog studija između Pravnog fakulteta u Zagrebu i Visoke policijske škole. Taj bi izvedbeni studijski program mogao ispuniti trenutačnu prazninu u prostoru specijaliziranog visokoškolskog kriminološkog obrazovanja u Hrvatskoj.

Posljednjih nekoliko desetaka godina sve više jača i tzv. defektološka struja kriminologa u Hrvatskoj. Kao rezultat rada skupine istraživača okupljenih na tadašnjem Fakultetu za defektologiju (nekoć Visoka defektološka škola, osnovana 1962. godine) na današnjem se Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu provodi ne samo nastava iz predmeta kriminologija, nego i zamjetan broj kriminoloških istraživanja i projekata. Sam popis naslova doktorskih disertacija upućuje na dugogodišnji i sustavni rad na području kriminologije kroz znanstvenu granu poremećaja u ponašanju.

U kontekstu kriminološke edukacije u Hrvatskoj može se kazati kako u Hrvatskoj postoji nekoliko institucija na kojima se mogu i moraju u procesu studiranja slušati kriminološki sadržaji i predmeti na dodiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini obrazovanja, ali još ne postoji kompletan diplomski ili poslijediplomski studijski program iz kriminologije. S obzirom na to da je predmet kriminologije kriminal, koji je kompleksan fenomen, možda će se rješenje za osnivanje kompletnog doktorskog studija iz kriminologije pronaći u stvaranju interdisciplinarnog studija na sveučilišnoj razini na kojem bi se mogla integrirati sva spomenuta znanstvena polja.

Rezimirajmo, sve navedene tri kriminološke struje u Hrvatskoj (kazneno-pravna, kriminalistička i defektološka) s različitih se polaznih točaka i s drugim ciljevima bave problematikom kriminala. No, slijedeći već ranije spome-

³⁶ Horvatić, Ž., *Osnove kriminologije*, Zagreb, 1998., str. 28.

nutu Fattahovu uvjerljivu argumentaciju o potrebi za jasnim razlikovanjem znanosti od struke, na ovome mjestu valja zaključno istaknuti kako vodeće mjesto u hrvatskoj kriminološkoj znanosti ipak zauzima upravo kaznenopravna kriminološka struja, a što se među ostalim može potkrijepiti i ulogom koju je ona zauzela u regionalnom kontekstu.

2.3. Uloga hrvatske kriminologije u regionalnom kontekstu

Utemeljenjem Max Planck partnerske grupe za "Balkan Criminology" (MPPG) pri Pravnom fakultetu u Zagrebu početkom 2013. godine hrvatska se kriminologija sada već jasno počela pozicionirati kao pokretač regionalnih kriminoloških pothvata.³⁷ O tome među ostalim zorno svjedoče održano predstavljanje MPPG-a 2013. godine i iznimno uspješna međunarodna konferencija 2014. godine u Zagrebu.³⁸ MPPG, osim toga što okuplja grupu mladih doktorskih kandidata i provodi vlastita i europska te međunarodna kriminološka istraživanja, vodi i mrežu kriminologa iz regije koji zajedno rade na analizi kriminala jugoistočne Europe³⁹ i stalnom unapređenju europske kriminologije. Time hrvatska kriminologija, iako po mnogočemu u domaćim okvirima još nedovoljno razvijena, aktualno ima snažnu ulogu u regionalnom kontekstu koja bi ujedno trebala znatno doprinijeti i njezinu intenzivnijem razvoju u Hrvatskoj. To se posebice odnosi na izgradnju i intenziviranje suradnje među svim kriminološkim strujama u Hrvatskoj (kaznenopravna, kriminalistička i defektološka), ali i na obogaćivanje specijaliziranih nastavnih sadržaja u okvirima diplomskih i doktorskih studija.

3. ANALIZA POGIBELJNOG KRIMINALA U HRVATSKOJ I U GLOBALNOM KONTEKSTU

Vođeni Horvatićevim inspirativnim radom o globalnom suprotstavljanju kriminalu na prijelomu milenija⁴⁰ u ovom ćemo se dijelu rada nadovezati na

³⁷ Vidi opširnije Getoš, A.-M., *Max Planck partnerska grupa za "Balkan Criminology" ~ "Criminologia Balcanica"*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, sv. 63, br. 1, 2013., str. 228 – 238 i www.balkan-criminology.eu (24. kolovoza 2014.).

³⁸ Vidi www.balkan-criminology.eu/en/events (25. kolovoza 2014.).

³⁹ Prva velika zajednička kriminološka studija upravo je u postupku objavljivanja i predstaviti će rezultate istraživanja stanja kriminologije kao znanosti i sliku kriminala u ukupno 14 država regije. Vidi Getoš Kalac, A.-M.; Albrecht, H.-J.; Kilchling, M. (ur.), *Mapping the Criminological Landscape of the Balkans: State of Art in Criminology and Crime with an Expedition into the Criminal Landscape of the Balkans*, Berlin, 2014.

⁴⁰ Horvatić, *op. cit.* u bilj. 6.

njegove analize globalnih trendova kretanja kriminala. Pri tome je težište stavljeno na nedvojbeno najosnovnije pojavne oblike tzv. pogibeljnog kriminala: ubojstvo i silovanje. S obzirom na to da Horvatićeva analiza u obzir uzima podatke do 1994. godine, odnosno tada najaktualnije dostupne podatke, u nastavku predstavljeni podaci trebali bi poslužiti kao dobrodošla dopuna jer omeđuju period neposredno prije i nakon prijeloma milenija. Osim dopune u pogledu promatranog vremenskog razdoblja, analiza je proširena i na analizu pogibeljnog kriminala u Hrvatskoj s ciljem sažete procjene aktualnog sigurnosnog stanja u Hrvatskoj u globalnom i europskom kontekstu.

3.1. Pogibeljni kriminal na globalnoj razini

Ne upuštajući se na ovome mjestu u raspravu o prednostima i nedostacima statistike kao kriminološke metode pogodne za praćenje rasprostranjenosti, strukture i kretanja kriminala, upućujemo na relevantnu literaturu.⁴¹ Ipak valja istaknuti da su općepoznati nedostaci statističkih pokazatelja o kriminalu (npr. tamna brojka ili proces statističkog filtriranja) gotovo zanemarivi kada je riječ o najpogibelnijim pojavnim oblicima kriminala poput ubojstva. Stoga se upravo stope ubojstava često koriste kao jedan od najboljih indikatora za globalne komparativne analize sigurnosnog stanja diljem svijeta. Za razliku od praćenja pojavnosti ubojstava, problematika prijavljivanja kaznenih djela silovanja je uslijed veće tamne brojke zbog straha žrtve od sekundarne viktimizacije znatno kompleksnija, no dostupni nam podaci ipak omogućuju stjecanje osnovnog uvida u njegovu fenomenologiju.

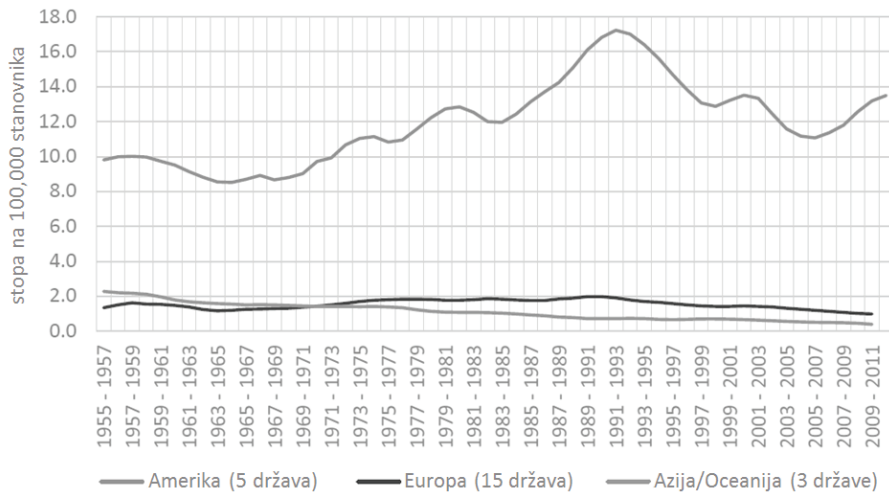
Prema Horvatiću su ubojstva pred kraj milenija u promatranom razdoblju od 20 godina bilježila kontinuirani porast. Jasno da je takav trend upućivao na očekivanje daljnje tendencije rasta stope ubojstava. I doista, globalna prosječna stopa ubojstava trenutačno iznosi 6,2 na 100.000 stanovnika, s time da je stopa ubojstava u južnoj Africi i središnjoj Americi preko četiri puta veća od prosječne, dok je u istočnoj Aziji, južnoj Europi (našoj regiji) i zapadnoj Europi nekih pet puta manja od globalnog prosjeka.⁴² Pa tako, kada pogledamo trend kretanja stope ubojstava u različitim regijama svijeta u nešto dužem razdoblju i pozornost obratimo na posljednja dva desetljeća, onda zapravo uočavamo da

⁴¹ Vidi npr. Horvatić, *op. cit.* u bilj. 6, str. 255 – 258; Derenčinović; Getoš, *op. cit.* u bilj. 1.

⁴² UNODC, *Global Study on Homicide 2013: Trends, Contexts, Data*, Beč, 2014., str. 12, https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf (25. kolovoza 2014.).

stopa ubojstava u Europi, ali i Aziji/Oceaniji nije samo znatno niža od globalnog prosjeka, nego k tome bilježi i kontinuirani pad (vidi grafikon 1).

Grafikon 1: Stope ubojstava u odabranim regijama svijeta (1955. – 2012., prosjek kretanja u trogodišnjim intervalima)⁴³

Analizirajući regionalne razlike u fenomenologiji ubojstava zanimljiv je podatak da je udio žrtava, ali i počinitelja ženskog spola među najvišima upravo u Europi. Tako je u našoj regiji oko 28 % žrtava ubojstava ženskog spola (za razliku od 21 % na globalnoj razini), dok je 8 % osuđenih počinitelja ženskog spola (taj udio na globalnoj razini inače iznosi 5 %).⁴⁴ No, iako su muškarci uobičajeno i žrtve i počinitelji ubojstava, valja napomenuti da su žene znatno izloženije riziku viktimizacije kada je riječ o nasilju i ubojstvima među intimnim partnerima. Tada žene promatrano na globalnoj razini u dvije trećine slučajeva postaju žrtvama ubojstava.⁴⁵ I dok su muškarci najčešće žrtve ubojstava od osoba koje ni ne poznaju, žene stradavaju upravo od onih osoba koje bi se zapravo trebale skrbiti o njima (partneri i članovi obitelji).

Konačno, kada se analizira globalna situacija u odnosu na ubojstava onda se, poput Horvatića⁴⁶, valja osvrnuti i na podatke o osumnjičenim i pravomoć-

⁴³ Izvor grafikona: UNODC, *op. cit.* u bilj. 42, str. 12. Napomena: Linije trenda prikazane u grafikonu čitajući s desne strane od gore prema dolje prate legendu s lijeva na desno.

⁴⁴ UNODC, *op. cit.* u bilj. 42, str. 13. Podaci se odnose na 2011. godinu i aktualnije.

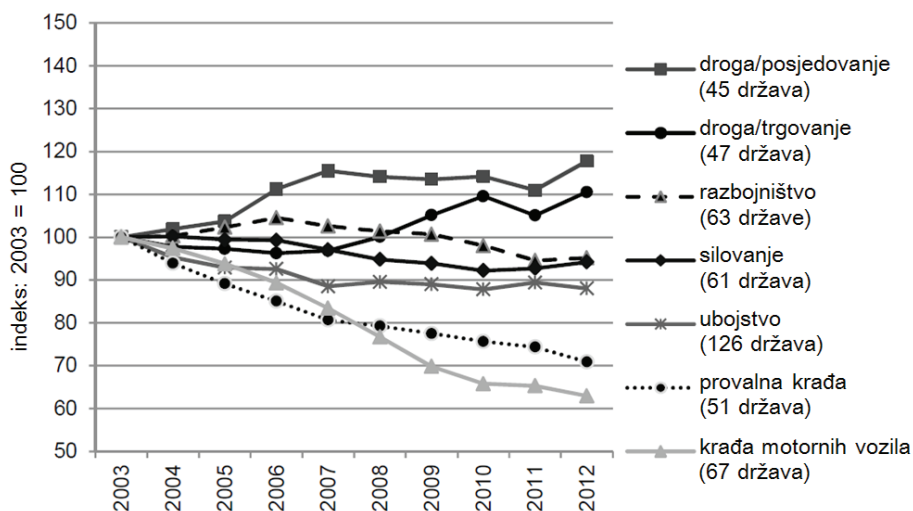
⁴⁵ UNODC, *op. cit.* u bilj. 42, str. 14.

⁴⁶ Horvatić, *op. cit.* u bilj. 6, str. 260.

no osuđenim osobama za ubojstva. Na globalnoj razini se na 100 ubojstava identificira nešto manje od 100 osumnjičenika, a pravomoćno osudi za ubojstvo njih oko 43.⁴⁷ Jasno da i ti pokazatelji variraju ovisno o regijama, pa je tako kazneno pravosuđe najefikasnije u procesuiranju ubojstava u Europi (oko 100 osumnjičenika i 81 osuđenik na 100 ubojstava), gdje je s 81 % najviša stopa razjašnjenosti ubojstva, dok stopa razjašnjenosti u Aziji iznosi 48 %, a samo 24 % u Americi.

Na primjeru globalne analize ubojstva vidimo da su globalne stope kriminala, pa slijedom toga i na njima utemeljene izjave o globalnoj rasprostranjenosti i kretanju kriminala, iznimno složene te da uvelike variraju ovisno o promatranim regijama svijeta. To nedvojbeno proizlazi i iz sljedećih dvaju grafikona kojima se prikazuju globalni trendovi kretanja izabranih pojava oblika kriminala, među kojima je i silovanje kao predmet zanimanja sljedećih razmatranja (vidi grafikone 2 i 3):

Grafikon 2: Globalni trendovi kretanja izabranih pojava oblika kriminala (2003. – 2012.)⁴⁸

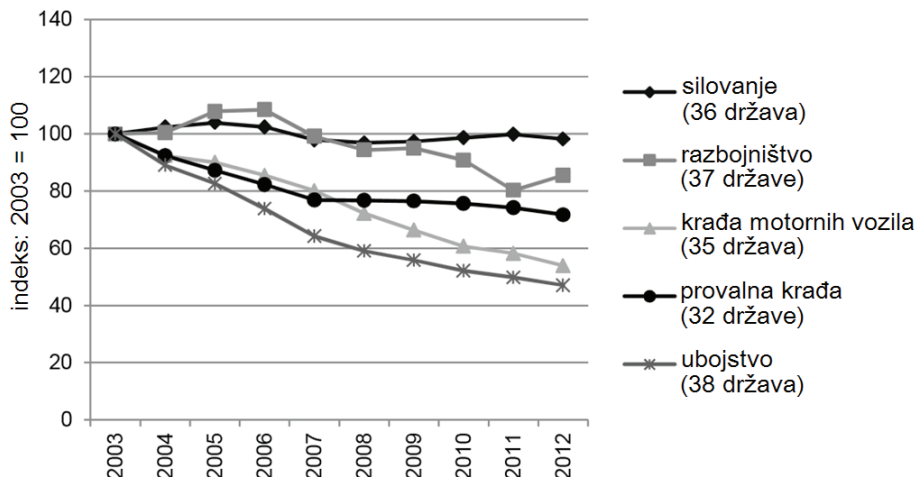

⁴⁷ UNODC, *op. cit.* u bilj. 42, str. 18. Podaci se odnose na 2011. godinu i aktualnije.

⁴⁸ Izvor grafikona: United Nations, Economic and Social Council, Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, *World crime trends and emerging issues and responses in the field of crime prevention and criminal justice*, Beč, 2014., E/CN.15/2014/5, str. 6.

Kao što vidimo u grafikonu 2, na globalnoj se razini u posljednjih deset godina bilježi kontinuirani pad imovinskih delikata koji nemaju element nasilja (krađa motornih vozila i provalna krađa), dok je klasični mješovito imovinsko-nasilni delikt razbojništva relativno konstantan. Kriminal vezan uz zlouporabu opojnih droga (posjedovanje i trgovanje) u stalnom je porastu, a najpogibelniji oblici kriminala (ubojstvo i silovanje) relativno su konstantni. No, kako se pojedini od ovih pojava oblika kriminala kreću na regionalnoj razini (vidi grafikon 3)?

Grafikon 3: Trendovi kretanja izabranih pojava oblika kriminala u Europi (2003. – 2012.)⁴⁹

Svi analizirani pojava oblici kriminala u promatranom razdoblju u Europi bilježe jasan trend opadanja, osim silovanja koje je relativno konstantno tijekom posljednjih 10 godina. Pred kraj milenija Horvatić je upozorio na porast te vrste kaznenog djela u razdoblju između 1986. i 1994. godine u većini država svijeta⁵⁰, no kao što vidimo takav se trend nije dalje nastavio razvijati ni globalno, ni u Europi, gdje nije došlo do značajnijih oscilacija i naglih povećanja. U tom kontekstu svakako valja voditi računa i o možebitnom utjecaju smanjenja tamne brojke prijavljenih silovanja do kojega je sigurno došlo uslijed senzibilizacije javnosti i redarstvenih tijela te smanjenja straha žrtava od sekundarne viktimizacije. Iako bi bilo poželjno detaljnije ući u analizu fenomenologije silovanja na globalnoj i europskoj razini, navedeno bi nedvojbeno premašilo zadane okvire rada.

⁴⁹ Izvor grafikona: United Nations, *op. cit.* u bilj. 48, str. 7.

⁵⁰ Horvatić, *op. cit.* u bilj. 6, str. 261.

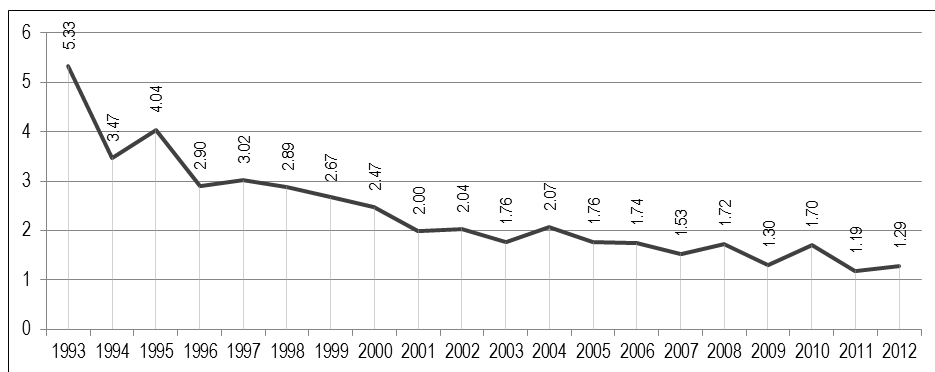

Stoga na ovome mjestu valja samo sažeti kako podaci o najpogibeljnijim oblicima kriminala (ubojstvo i silovanje) na prijelazu milenija ne upućuju na alarmantnost situacije. Iako je na globalnoj razini stopa ubojstava u blagom porastu, ona u Europi bilježi kontinuiran silazni trend kretanja. Nešto je drukčija situacija sa silovanjem, čija stopa na globalnoj razini bilježi blagi pad, dok je u Europi relativno konstantna. Tako možemo oprezno zaključiti da su trendovi kretanja analiziranih pojavnih oblika pogibeljnog kriminala u našoj regiji u konstantnom blagom padu (ubojstvo) ili pak stabilni (silovanje). Uklapa li se i u kojoj mjeri Hrvatska u ovu europsku sliku pogibeljnog kriminala, predmet je analize u sljedećem poglavlju.

3.2. Pogibeljni kriminal u Hrvatskoj

Sudeći prema trendu kretanja stope ubojstava u Hrvatskoj u posljednjih 20 godina nedvojbeno možemo zaključiti ne samo da se ona kontinuirano smanjuje, nego i da se Hrvatska time u potpunosti uklapa u trendove kretanja pojavnosti ubojstava u Europi (vidi grafikon 4 i usporedi s grafikonom 1). Pri tome treba napomenuti da se relativno visoka početna stopa ubojstava na početku promatranog razdoblja odnosi na ratne i poslijeratne godine u Hrvatskoj.

Grafikon 4: Stope ubojstava u Hrvatskoj koje je zabilježila policija na 100.000 stanovnika (1993. – 2012.)⁵¹

No, kako je izvor podataka (Eurostat) korišten za grafikon 4 različit od izvora korištenog za grafikon 1, valja upozoriti i na to da ovakvu situaciju po-

⁵¹ Izvor podataka: Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/crime/data/database> (25. kolovoza 2014.). Napomena: Podaci se odnose na dovršena ubojstva.

tvrdjuju i podaci UNODC-a (vidi tablicu 1). Iako se točna stopa UNODC-a ne podudara u potpunosti sa stopom Eurostata, očito je da oba pokazatelja bilježe isti trend kretanja, što je za predmetnu analizu i mjerodavno.

Tablica 1: Broj i stopa ubojstava na 100.000 stanovnika u Hrvatskoj prema UNODC-u (2000. – 2012.)⁵²

godina	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008	2010	2011	2012
broj ubojstava	101	81	73	67	83	66	68	61	67	49	62	48	51
stopa ubojstava	2,3	1,8	1,6	1,5	1,9	1,5	1,6	1,4	1,5	1,1	1,4	1,1	1,2

Osim što vidimo da je stopa ubojstava u Hrvatskoj u posljednjih nekoliko godina na razini europskog prosjeka (oko jedno ubojstvo na 100.000 stanovnika), a samim time i daleko ispod globalnog prosjeka (oko šest ubojstava na 100.000 stanovnika), realne brojke upućuju na oko 50 ubojstava godišnje. Dodamo li tome podatak o razriješenosti ubojstava, koji za ona prijavljena u 2013. god. iznosi čak 97,6 %⁵³, onda nema dvojbe da je aktualna, ali i ubuduće očekivana sigurnosna situacija u vezi s pitanjem ubojstava u Hrvatskoj povoljna.

No, kako stojimo u vezi s pitanjem silovanja? Tu situacija nije toliko povoljna kao u slučaju ubojstava i valja upozoriti na stalan porast tog kaznenog djela koji, iako blag, ipak upućuje na možebitno nepovoljnu sigurnosnu situaciju (vidi grafikon 5 i 6). Možebitno zato što ne možemo sa sigurnošću isključiti utjecaj mogućeg smanjenja tamne brojke prijavljenih silovanja na podatke o tom kaznenom djelu. Tome treba pridodati da će podaci UNODC-a od 2013. godine pa nadalje uključivati i tzv. spolni odnošaj bez pristanka, što će značajno povećati stopu silovanja (vidi tablicu 2). Naime, dok je policija u 2012. godini zabilježila samo jedan takav slučaj, u 2013. godini prijavljeno ih je već 71.⁵⁴

⁵² Izvor podataka: UNODC Homicide Statistics 2013: Homicide counts and rates, time series 2000–2012, <https://www.unodc.org/gsh/en/data.html> (25. kolovoza 2014.). Napomena: Ubojstvo je u UNODC-ovu izvješću definirano kao namjerno protuzakonito usmrćenje osobe od strane druge osobe.

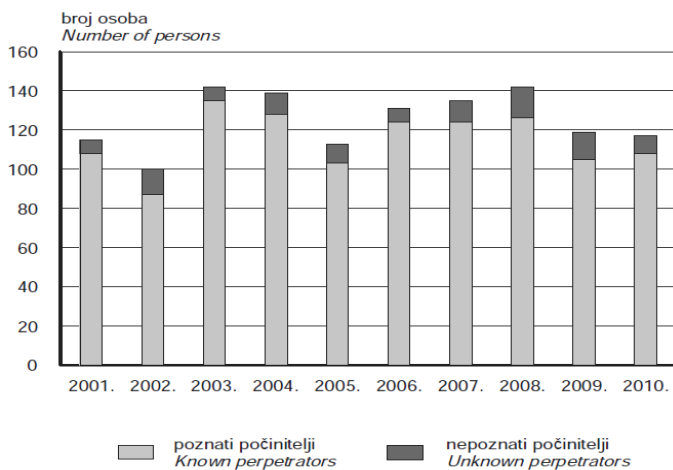
⁵³ Ministarstvo unutarnjih poslova, *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2013. godini*, Zagreb, 2014., str. 14, <http://www.mup.hr/main.aspx?id=180991> (27. kolovoza 2014.).

⁵⁴ Ministarstvo unutarnjih poslova, *op. cit.* u bilj. 53, str. 17.

Tablica 2: Broj i stopa silovanja na 100.000 stanovnika u Hrvatskoj prema UNODC-u (2003. – 2012.)⁵⁵

godina	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
broj silovanja	549	485	622	610	681	761	658	567	561	512
stopa silovanja	12,4	11,0	14,2	13,9	15,6	17,5	15,1	13,1	13,0	11,9

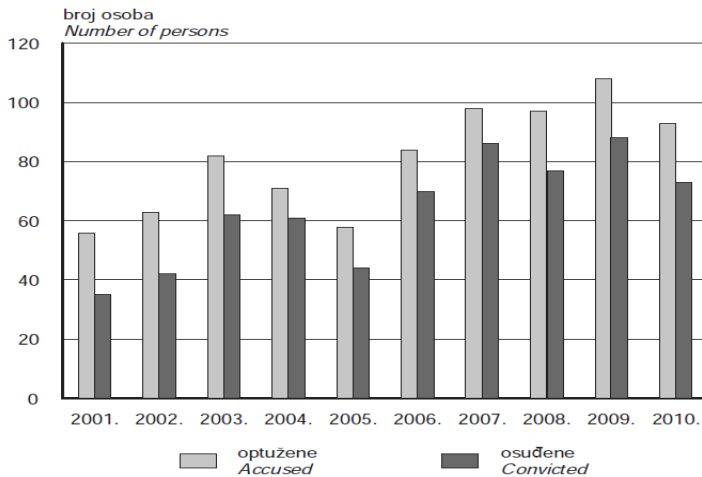
Konačno, valja se i kritički osvrnuti na UNODC-ove podatke o silovanju predočene u tablici 2 jer unatoč deklaraciji ne predstavljaju samo silovanje definirano kao seksualni odnos bez valjanog pristanka, već uključuju i sva ostala kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa (npr. bludne radnje i upoznavanje djece s pornografijom te čak prostitucija itd.), koja jasno nadilaze UNODC-ovu definiciju silovanja.⁵⁶ Stoga analizu pojavnosti i trenda kretanja silovanja valja utemeljiti na podacima Državnog zavoda za statistiku (vidi grafikone 5, 6 i 7).

Grafikon 5: Prijavljene punoljetne osobe za kazneno djelo silovanja u Hrvatskoj (2001. – 2010.)⁵⁷

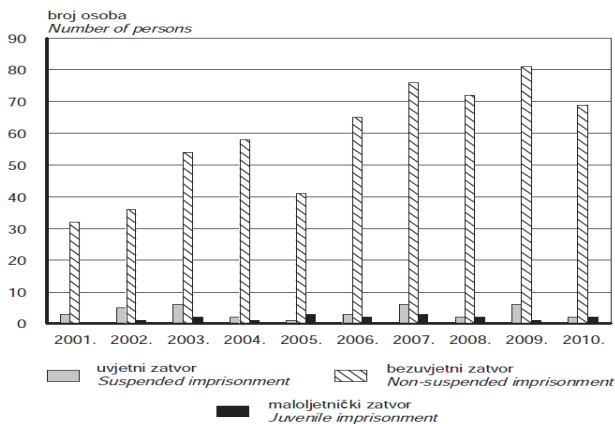
⁵⁵ Izvor podataka: UNODC Statistics on Crime: Sexual Violence, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/CTS2013_SexualViolence.xls (25. kolovoza 2014.). Napomena: Silovanje je definirano kao seksualni odnos bez valjanog pristanka.

⁵⁶ Usporedba podataka MUP-a i UNODC-a pokazuje kako je riječ o točno 512 kaznenih djela za 2012. godinu, 561 za 2011. itd. te da je izvor UNODC-ovih statistika zapravo MUP koji se izgleda nije držao metodoloških uputa o definiciji silovanja.

⁵⁷ Izvor grafikona: Državni zavod za statistiku, *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2010., statističko izvješće br. 1451*, Zagreb, 2011., str. 18., <http://www.dzs.hr> (26. kolovoza 2014.).

Grafikon 6: Optužene i osuđene punoljetne osobe za kazneno djelo silovanja u Hrvatskoj (2001. – 2010.)⁵⁸

Podaci Državnog zavoda za statistiku potvrđuju europski trend kretanja silovanja kao konstantan s blagim porastom. To se jednako odnosi na broj prijavljenih, ali i optuženih te osuđenih punoljetnih osoba. Zanimljivo je da unatoč percepciji javnosti i izvještavanja u medijima sudovi kazneno djelo silovanja ipak vrlo ozbiljno doživljavaju te gotovo uvijek sankcioniraju bezuvjetnom zatvorskom kaznom (vidi grafikon 7).

Grafikon 7: Osuđene punoljetne osobe prema izrečenim sankcijama za kazneno djelo silovanja u Hrvatskoj (2001. – 2010.)⁵⁹

⁵⁸ Izvor grafikona: Državni zavod za statistiku (statističko izvješće br. 1451), *op. cit.* u bilj. 57.

⁵⁹ Izvor grafikona: Državni zavod za statistiku (statističko izvješće br. 1451), *op. cit.* u bilj. 57.

Vidimo da se slika pogibeljnog kriminala u Hrvatskoj na primjeru ubojstva i silovanja preklapa s istom slikom za Europu, koja je znatno povoljnija od situacije na globalnoj razini. Takav nalaz Hrvatsku na prijelomu milenija svrstava među države s najslabije izraženim razinama pogibeljnog kriminala, pri čemu aktualno dostupni međunarodni i domaći podaci dozvoljavaju pozitivnu kriminalnu prognozu za nadolazeće razdoblje.

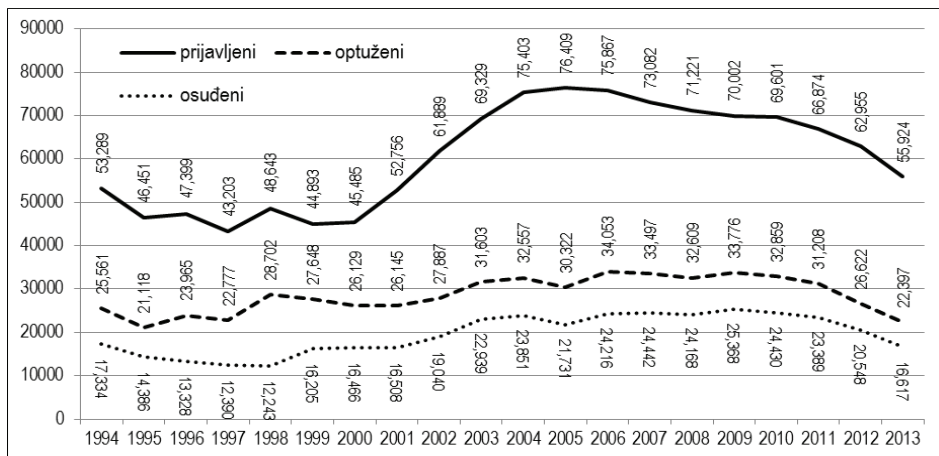
3.3. Procjena sigurnosnog stanja u Hrvatskoj u globalnom kontekstu

Na temelju analiza pogibeljnog kriminala (ubojstva i silovanja) na globalnoj, europskoj i nacionalnoj razini, predstavljenih u prethodnim dvama poglavlji-ma, valja na ovome mjestu zaključno razmotriti sigurnosno stanje u Hrvatskoj. Ako pođemo od toga da je pojam sigurnosti višeznačan i multidimenzionalan, onda ga za potrebe ovoga rada svakako valja definirati i svesti na njegovu srž. U kontekstu kriminala kao jedne od najvećih ugroza sigurnosti je upravo pogibeljni kriminal na samom vrhu izvora opasnosti za svako suvremeno društvo, pa tako i hrvatsko. Stoga su rasprostranjenost, struktura i trendovi kretanja kriminala dobar pokazatelj sigurnosnog stanja, za razliku od recimo straha od kriminala ili pak medijskog izvještavanja o kriminalu, jer svoju objektivnost crpe iz empirijskih podataka, a ne subjektivnih emocija i laičkih tumačenja pojedinih spektakularnih slučajeva.

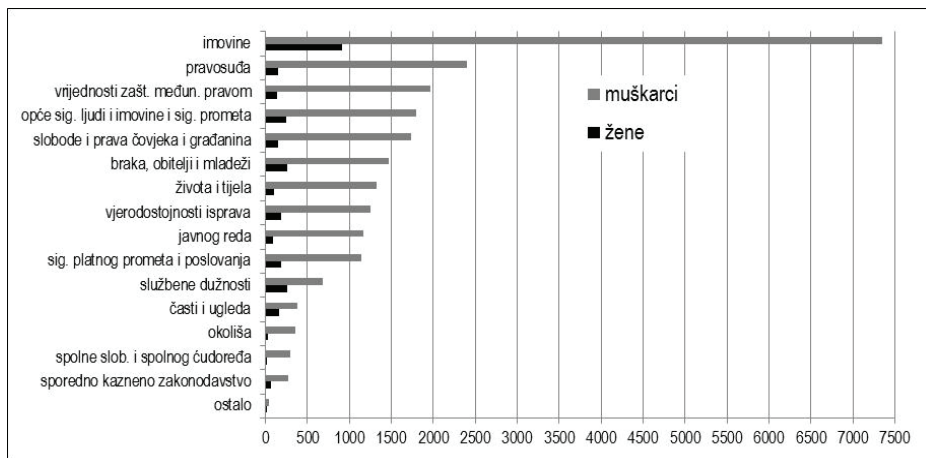
Iako trend kretanja općeg kriminala u Hrvatskoj na prijelomu milenija možda na prvi pogled upućuje na oscilacije i povremeni nagli porast (vidi trend kretanja broja prijavljenih osoba u grafikonu 8), sliku kretanja općeg kriminala valja ocijeniti kao povoljnu. To je posebice stoga što je broj optuženih i osuđenih osoba relativno konstantan i u posljednjih nekoliko godina u stalnom padu (vidi trend kretanja broja optuženih i osuđenih osoba u grafikonu 8). Prirodno je da policija, ali i građani mnogo fleksibilnije reagiraju na zakonske i društvene promjene uslijed kojih se mijenja obrazac ponašanja pri prijavljivanju, ali i samoj percepciji kažnjivih ponašanja. No takva svojevrsna inflacija prijavljivanja kažnjivih ponašanja, odnosno počinitelja, nipošto ne mora biti odraz nepovoljnijeg sigurnosnog stanja. U prilog tome govori kaznenopravna reakcija državnog odvjetništva, pa naposljetku i sudova, čiji je odnos prema prijavljenom kažnjivom ponašanju mnogo staloženiji.

Osim što ukupni kriminal u Hrvatskoj bilježi pad u zadnjih nekoliko godina, bitan je i podatak o njegovoj strukturi. Najnoviji dostupni podaci pokazuju da je imovinski kriminal i dalje najzastupljeniji pojavni oblik kriminala u Hrvatskoj (vidi grafikon 9).

Grafikon 8: Trend kretanja općeg kriminala u Hrvatskoj prema prijavljenim, optuženim i osuđenim punoljetnim osobama (1994. – 2013.)⁶⁰

Grafikon 9: Struktura kriminala u Hrvatskoj u 2012. godini prema optuženim punoljetnim osobama i spolu po pojedinim glavama Kaznenog zakona (kaznena djela protiv...) ⁶¹

⁶⁰ Izvor podataka: Državni zavod za statistiku, *Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2012., statističko izvješće br. 1504*, Zagreb, 2013., str. 11, i Državni zavod za statistiku, *Punoljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke u 2013., priopćenje br. 10.1.1.*, Zagreb, 2014. Obje su publikacije dostupne na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku <http://www.dzs.hr> (26. kolovoza 2014.).

⁶¹ Izvor podataka: Državni zavod za statistiku (statističko izvješće br. 1504), *op. cit.* u bilj. 60, str. 84 – 89.

Moglo bi se očekivati da nakon imovinskog kriminala slijedi kriminal povezan sa zlouporabom opojnih droga (tj. kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom), kao što je to bio slučaj u prethodnim godinama. No, na drugom se mjestu sada pojavljuju kaznena djela protiv pravosuđa. Takav nalaz uistinu iznenađuje i zaslužuje kratku digresiju. Naime, ovdje je riječ o statistički iznimno značajnom utjecaju jednog jedinog kaznenog djela na čitavu sliku o strukturi kriminala u Hrvatskoj. U pitanju je "izigravanje zabrana iz sigurnosnih mjera i pravnih posljedica osude", kazneno djelo za koje je u prethodnom razdoblju od 11 godina (1998. – 2008.) bila optužena i osuđena samo jedna osoba.⁶² Nije tu riječ samo o najučestalijem kaznenom djelu u glavi kaznenih djela protiv pravosuđa, nego i o jednom od općenito vrlo učestalih kaznenih djela koje sudjeluje s čak 8,37 % u ukupnom kriminalu (krađa sudjeluje usporedbe radi sa svega 8,09 % u općoj strukturi kriminala), pri čemu bilježi stopu osuđujućih odluka od spektakularnih 96,41 %. Ne samo da se time iskrivljuje slika o strukturi kriminala, nego predstavljeni podatak ujedno ozbiljno dovodi u pitanje čitav sustav i provedbenost sigurnosnih mjera i pravnih posljedica osuda. Konačno, riječ je o izvrsnom primjeru koji zorno upućuje na nedostatnu povezanost kriminoloških analiza podataka o kriminalu i zakonodavne djelatnosti – svakako bi bilo poželjno detaljno pročešljati podatke za 2013. godinu radi detektiranja ovakvih i njima sličnih problema te razmotriti moguća rješenja u zakonodavnoj i sudbenoj praksi.

No, vratimo se analizi strukture kriminala. Na trećem se mjestu nalazi već spomenuti kriminal povezan sa zlouporabom opojnih droga. Slijede kaznena djela protiv opće sigurnosti ljudi i imovine i sigurnosti prometa (najučestalija je ovdje prometna delinkvencija) te protiv slobode i prava čovjeka i građanina (u prvom redu prijetnja).

Iako predstavljene analize rasprostranjenosti, strukture i trendova kretanja pojedinih pojavnih oblika kriminala predstavljaju samo mali isječak iz izrazito kompleksne slike kriminala u Hrvatskoj, solidan su opći pokazatelj sigurnosnog stanja u Hrvatskoj u globalnom kontekstu. Općenito se može zaključiti da u strukturi kriminala u Hrvatskoj aktualno, ali i unatrag posljednjih nekoliko godina prevladavaju lakša i srednje teška kaznena djela, a ponajprije imovinski kriminal. Nasilni i seksualni delikti, odnosno pogibeljni kriminal, u Hrvatskoj, kao i u Europi, zauzima tek sporedno mjesto i ne bilježi uznemiru-

⁶² Državni zavod za statistiku, *Kaznena djela protiv pravosuđa 1998. – 2008., studije i analize 109*, Zagreb, 2011., str. 73, http://www.dzs.hr/Hrv/publication/studije/Studije-i-analize_109.pdf (26. kolovoza 2014.).

juće trendove porasta, pa stoga i sigurnosno stanje u Hrvatskoj valja ocijeniti kao povoljno i u skladu s europskim trendovima te znatno povoljnije od globalnog stanja sigurnosti.

4. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Hrvatska kriminologija, iako i dalje u domaćim okvirima nedovoljno razvijena, kako u pogledu svojeg znanstvenog, tako i u pogledu svojeg visokoškolskog segmenta, od 2013. godine uspješno je pozicionirana u regionalnom kontekstu te je ovdje preuzela ulogu pokretača kolaborativnih kriminoloških pothvata kakvi do sada još nisu bili zabilježeni. Navedeno je rezultat rada predstavnika upravo kaznenopravne kriminološke struje okupljenih u MPPG-u i oko njega te vizionarske podrške Pravnog fakulteta u Zagrebu. Sve izraženije uključivanje predstavnika kriminalističke struje u aktivnosti MPPG-a dodatno osnažuje ovaj regionalno značajan položaj hrvatske kriminologije. Pitanje je hoće li se i u kojoj mjeri ovom dugoročnom trendu pridružiti i defektološka struja, čime bi MPPG konačno ujedinio sveukupne kriminološke potencijale u Hrvatskoj. To bi ujedno bila polazna točka s koje bi zatim trebalo pristupiti osnivanju zajedničkog multidisciplinarnog sveučilišnog doktorskog studijskog programa iz kriminologije. No, pri tome bi svakako valjalo i dalje voditi računa o jasnom razgraničavanju kriminologije kao znanosti od struke/profesije i vještine.

U drugom dijelu rada su, nadovezujući se na znanstveni rad prof. em. dr. sc. Željka Horvatića, analizirani rasprostranjenost, struktura i trendovi kretanja osnovnih pojava oblika pogibeljnog kriminala (ubojstva i silovanja) na globalnoj, europskoj i nacionalnoj razini na prijelomu milenija. Podaci koji obuhvaćaju period neposredno prije i nakon prijeloma milenija upućuju na kontinuirani trend rasta prosječne globalne stope ubojstava koja aktualno iznosi 6,2 na 100.000 stanovnika. No, unatoč ovim poraznim globalnim pokazateljima značajno je uzeti u obzir regionalne razlike. Tada je situacija znatno povoljnija i bilježi se stalan blagi pad stope ubojstava u Europi, a takav se trend jasno očitava i u Hrvatskoj, posebice nakon ratnih i prvih poslijeratnih godina. Pridodaju li se tome i podaci o stopi razriješenosti i pravomoćnim presudama za ubojstva, onda Hrvatsku treba svrstati u krug država s najslabije izraženom problematikom krvnih delikata. Nešto je drukčija situacija u odnosu na silovanja, kod kojih se na europskoj razini bilježi relativno stabilan trend bez većih uzlaznih ili silaznih oscilacija u posljednjih desetak godina, dok se istodobno u Hrvatskoj bilježi blagi porast broja prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba

za to kazneno djelo. Bez detaljnijih analiza i viktimizacijskih studija s ciljem određivanja tamne brojke nemoguće je sa sigurnošću zaključiti je li ovdje uistinu riječ o učestalijoj incidenciji silovanja ili pak o smanjenju tamne brojke za seksualne delikte. I dok bi prvi nalaz bio negativan indikator, kod drugog bi bila riječ o pozitivnom pokazatelju koji bi svjedočio o smanjenju straha žrtava silovanja od sekundarne viktimizacije i povećanju senzibilnosti policije za žrtve seksualnih delikata. Analizom globalnih podataka o silovanju i njihovom usporedbom s domaćim pokazateljima uočen je i nedostatak UNODC-ovih podataka koji su za Hrvatsku jednostavno preveliki jer unatoč deklaraciji da je riječ o silovanjima zapravo predstavljaju ukupne podatke o svim seksualnim deliktima (uključujući bludne radnje i upoznavanje djece s pornografijom pa čak i prostituciju i sl.). Riječ je o uobičajenom izazovu kojim se bavi komparativna kriminologija i o metodološkom propustu koji bi na strani UNODC-a i MUP-a trebalo korigirati.

Konačno, na temelju analize pogibeljnog kriminala (ubojstva i silovanja) u Hrvatskoj i u njezinu globalnom kontekstu te uvidom u rasprostranjenost, strukturu i trendove kretanja općeg kriminala možemo aktualno sigurnosno stanje u Hrvatskoj ocijeniti kao povoljno. Ne samo da u strukturi kriminala prevladavaju lakša i srednje teška kaznena djela, nego se u posljednjih nekoliko godina bilježi i kontinuirani pad općeg kriminala. Jasno da je ovdje riječ o procjeni utemeljenoj na podacima o poznatom kriminalu koje bi valjalo dopuniti spoznajama o tamnoj brojci iz viktimizacijskih studija. No, takve studije kao i druga relevantna kriminološka istraživanja i dalje nedostaju u Hrvatskoj. Čini se da je upravo to, razvoj i kreiranje politike suzbijanja kriminala utemeljene na empirijskim kriminološkim spoznajama, aktualno jedan od najvećih izazova postavljen pred hrvatski sigurnosni i kaznenopravni sustav, ali i pred hrvatsku kriminologiju kao ne samo teorijsku, već i primijenjenu znanost.

Summary

Anna-Maria Getoš Kalac*
Ruža Karlović**

**CRIMINOLOGY AND DANGEROUS CRIME IN CROATIA
AND IN THE GLOBAL CONTEXT – THE PAST, PRESENT
AND FUTURE**

The objective of this article is to investigate the position and role of Croatian criminology and to analyse the phenomenology of the basic forms of dangerous crime in Croatia and in its global context. For this purpose the article presents criminology as a scientific discipline and as a subject taught in higher education, but also discusses its role in the regional context. Croatian criminology, whose institutional beginnings at the Zagreb Faculty of Law can be traced back as far as 1906, is characterised by three different criminological streams – criminal law, criminalistics and defectology – whose starting grounds and activities are presented with a view to a full understanding of criminology's current and future position. Further, by building upon the scientific work of Professor Emeritus Dr. Željko Horvatić, the incidence, structure and trends of dangerous crime (homicide and rape) at the turn of the millennium are analysed on the global, European and national level. Based on this analysis and taking into account global as well as European dangerous crime trends, the article concludes by providing a condensed evaluation of the current Croatian security situation.

Keywords: criminology, crime, homicide, rape, comparative criminology

---

* Anna-Maria Getoš Kalac, Ph. D., Assistant Professor and Head of the Max Planck Partner Group for 'Balkan Criminology', Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

** Ruža Karlović, Ph. D., Senior Lecturer, Police College in Zagreb, Av. Gojka Šuška 1, Zagreb

